

VÝZNAM MANÉVRU A JEHO UPLATNĚNÍ V OBRANNÉ OPERACI

Zaměření doktríny členských států Varšavské smlouvy směřuje naprosto jednoznačně k zamezení války. Obranná koncepce **není však chápána pasívně**, vyžaduje aktivní činnost, hluboce členěnou obranu, dynamickou, rozhodnou, s širokým uplatněním manévru palbou a vojsky. Jde o základní principy vedení operace a manévr má v ní rozhodující úlohu.

Bojový řád pozemního vojska Československé lidové armády (Všeob-Ř-1) vysvětluje zásady manévru v podmínkách soudobého vševojskového boje. **Stanoví základní druhy:** obchvat, obejití i vzájemnou kombinaci a odchod, které nacházejí uplatnění v útoku i obraně. Zvláštnostmi přípravy a vedením manévru motostřeleckými a tankovými svazky, útvary a palbou v obranném boji, jako samostatnou problematikou se Všeob-Ř-1 nezabývá.

Předpis operačních stupňů velení Organizace a vedení operací (Oper-1-1) větší část věnuje manévru v útočných operacích. Z praktických poznatků i studia vojenské odborné literatury je zřejmé, že vojenská věda významu a uplatnění manévru v obraně dosud nevěnovala náležitou pozornost.

Při hledání nových kvalit manévru v obraně je nezbytné vycházet z charakteru a hlavních zásad vedení boje nepřítele, zvláště útočného, který považuje za hlavní druh činnosti.

Útok dělí na období: navázání dotyku z výchozích prostorů (30 až 70 km od předního okraje), kdy jsou vysílány krycí síly, svazky přesunující se po 3 až 4 osách a s využitím palebné přípravy se rozvinují; **soustředění sil a prostředků** a vedení rozhodného úderu a **boj v hloubce** – zabezpečení rozvíjení úspěchu. Předpokládá hned po odražení protiúderů zpravidla přejít k pronásledování. Charakteristická je i současná činnost výsadek, aeromobilních součástí, zasazení druhých sledů divízi (v hloubce 15 až 20 km), armádních sborů (40 až 80 km) a skupiny armád k dokončení zničení hlavního uskupení.

Pro útočnou činnost jsou i příznačné **formy manévru nepřítele**, především: **průlom** – vyžaduje soustředění sil a prostředků do úzkého pásma (v poměru nejméně 6 : 1), **obchvat** – nepřítel jej uplatní obvykle na odkrytém boku naší obrany a **čelní útok**, který využije zpravidla na široké frontě a méně význačném směru. Základem je hromadné použití vysoce přesných zbraní do celé hloubky obrany s cílem proniknout její sestavou a ovládnout území, důležité objekty, mařit manévry druhých sledů

a záloh. Uplatněním manévru jsou vytvářeny vhodné podmínky pro vzdušně pozemní operace, které vycházejí z principu přední obrany i úderu proti silám v hloubce. Značnou úlohu má také časté, opakované použití vzdušných výsadek, které zákonitě zvyšují potřebu manévru vlastními vojsky.

Z hlediska významu manévru palbou (úderu) lze z principů vzdušné pozemní operace nepřítele jednoznačně vyvodit způsoby přípravy a uskutečnění prvního hromadného palebného úderu.

První hromadný palebný úder frontu je nyní rozhodující formou palebného ničení nepřítele při odražení agrese zahájené za použití pouze konvenčních zbraní. Zpravidla se ho zúčastní: svazky armád prvního sledu jedním až dvěma odpáleními taktických raket a vysoce přesných operačně taktických raket, několika palebnými přepady (2 až 3), většina dělostřelectva armád prvního sledu a frontové i vojskové letectvo (jedním vzletem). Manévr palbou (úderu) těchto prostředků umožňuje do celé operační hloubky nepřítele účinně ničit jeho nejdůležitější objekty, zejména na směru hlavního úderu nepřítele. Jde o organizování velení vojskům i letectvu, řízení zbraňových systémů, způsobení ztrát jeho nejdůležitějším prostředkům a uskupením a ničení systému protivzdušné obrany. Tento úder může být vykonán samostatně, nebo v rámci protivzdušné operace, jejíž součástí je i úder na objekty prvního pořadí.

Úspěšné odražení napadení nepřítele vyžaduje zahajovat boj s jeho silami a prostředky ještě v době, která předchází zahájení úderu. Je zapotřebí trvale vyhledávat, sledovat, vyhodnocovat, upřesňovat cíle, zejména objekty prvního pořadí, což vytváří daleko větší předpoklady pro manévr palbou (úderu) v reálném čase ničení.

■ **Manévr palbou** v obraně uskutečňujeme ke zmaření prvního úderu nepřítele, oslabení úderního uskupení, změně poměrů sil ve vlastní prospěch. Rozhodující podíl na plnění těchto úkolů má **palebná protipříprava**. Její provedení v celkovém systému manévru palbou může mít hlavní těžiště působnosti před předním okrajem hlavního pásma obrany (zabezpečovacího pásma) a je vyvrcholením komplexního pojetí manévru pozemních sil i prostředků do zahájení úderu nepřítele. Dále zabezpečí dokončení zaujetí plánovaných pásem obrany v závislosti na (časovém a prostorovém) mobilizačním a operačním rozvinutí vojsk.

Myslím, že manévr palbou (úderu) v porovnání s manévrem vojsky, je lépe rozpracován a na vědeckém základě správně uplatňován v teorii i praxi. Domnívám se, že nemůžeme totéž odpovědně tvrdit o manévru silami, a to je příčinou, proč vedle kvalitativního zvýšení významu manévru palbou v obranné operaci je nutné rozvíjet manévr vojsky a zdokonalovat uskutečnění obranné operace.

O způsobech vedení obrany, obdobně jako hovoříme o třech základních způsobech vedení útoku, nelze uvažovat. Třebaže ještě vojenská odborná literatura padesátých let, teorie vojenského umění, a v souladu s ní tehdejší Polní řád (z roku 1951) uvádějí dva druhy obrany – pozici a pohyblivou – současná socialistická vojenská věda uznává pouze jednu – **aktivní, všestranně odolnou obranu, schopnou vstřícně odvetnou činností odrazit hromadný úder tanků, bojových vozidel pěchoty, obrněných transportérů nepřítele**. Široké použití taktického letectva, vysoce přesných zbraní, bitevních vrtulníků, vzdušných výsadek, aeromobilních vojsk ve vzdušně pozemní útočné operaci nepřítele zvyšuje požadavky na protivzdušnou

a protivýsadkovou obranu. Základním rysem obrany je dynamika, manévr palbou a vojsky s cílem vytvořit co nejvýhodnější uskupení vojsk a co nejlépe je využít při plnění stanoveného úkolu, umožnit vedení překvapivých a rozhodných úderů (protiúderů) do boku a týlu nepřítele, jakož i vyvést včas vlastní vojska z prostorů jeho úderů.

Z těchto požadavků je patrný význam manévru silami a prostředky a jeho uplatnění v obranné operaci ve třech základních formách – **manévr vedený do hloubky vlastní sestavy, podél fronty, z hloubky vlastní sestavy**. Jejich současnou kombinací je uskutečňován složitý manévr – přeskupení.

■ Při **manévru do hloubky sestavy vlastních vojsk** se uplatní jeden z druhů – **odchod**, který stanoví Bojový řád pozemního vojska ČSLA pro taktický stupeň. Jak potvrzují praktické zkušenosti z operační přípravy, stejnou mírou se uplatňuje i v operačním rozsahu, ale příslušné předpisy jej neberou v úvahu. Jde o nový poznatek operačního umění, který pravděpodobně vojenská věda posoudí a pak přijme teoreticky platné zásady. Takový požadavek taktéž zdůvodňuje základní cíl soudobé obrany. Plánovaným manévrem silami a prostředky do hloubky vlastní sestavy se má především zpomalit a zastavit útok nepřítele a tím vytvořit podmínky k protiúderu (protiútok). Můžeme tedy předpokládat, že manévr silami a prostředky do hloubky vlastní sestavy – odchod – je druhem, který lze uplatnit jak v taktickém, tak i operačním měřítku.

■ **Manévrem vojsky a prostředky podél fronty** zpravidla posilujeme svazky, útvary a ostatní prvky operační sestavy, např. manévrem dělostřelectva, ženijními prostředky ze směrů, kde nepřítel neútočí, nebo je aktivní slabšími silami. Je uplatňován i tehdy, když svazky prvního sledu v důsledku palebných, jaderných úderů ztrácejí bojeschopnost a jsou vystřídány vojsky z méně důležitých směrů.

Význam manévru silami a prostředky podél bojujících vojsk spočívá v nutnosti zesílení odporu do hloubky vlastní sestavy. Uskutečňuje se i manévrem palbou, údery a přísunutím dalších vlastních sil a prostředků nebo nadřazeného, případně souseda. Zpravidla je vykonáván k maření činnosti nepřítele (v druhém období jeho útoku) na směr jeho hlavního úderu. Jde o manévr, který má v obranné operaci časté uplatnění. V důsledku toho vyžaduje více pozornosti všech stupňů velení.

Využití jednotek, útvarů a svazků z méně ohrožených směrů (přechodem nejnútnejších sil k jejich obraně) a jejich zasazení na rozhodujících úsecích obrany, bylo častým jevem v teorii i praxi sovětských velitelů ve Velké vlastenecké válce. Např. v červenci roku 1943 u Kurska se nepříteli podařilo prolomit přední okraj hlavního pásma obrany. Manévr všemi druhy palby střeleckých jednotek a dělostřelectva umožnil hned zpočátku zeslabit jeho úder a zpomalit útok. Mohutné uskupení nepřítele útočící v pásmu Voroněžského frontu postoupilo za 10 dní jen o 35 km. Za tuto dobu velitelé bránících se vojsk přijali opatření k zesílení obrany uskutečněním manévru palbou, silami na ohrožené směry. Sovětské velení nakonec přemístilo na směr hlavního úderu nepřítele sedm tankových a mechanizovaných sborů, většiny množství dělostřelectva a rychle změnilo poměr sil ve svůj prospěch. To bylo hlavním důvodem úspěchu a rozdrčení nepřítele. Tyto principy neztratily na své aktuálnosti i v současnosti a mají velký význam pro operační umění.

Domnívám se, že v teorii obrany je manévr podél fronty správně chápán, uzná-

ván a v praxi i úspěšně realizován. Jeho smyslem je zkvalitnit obranu především meněvrem palbou a bránícími se vojsky, zálohami i volnými šilami nezávanými do boje v prvním sledu, zpravidla z boků.

■ Vedení obranné operace bude častěji vyžadovat uskutečňování manévru z hloubky, týlu vlastního území k frontě. Tento manévr bude vyžadovat plnění důležitých operačních úkolů. Jde zejména o:

- vystřídání svazků v dotyku, které ztratily v důsledku bojové činnosti bojeschopnost,
- ničení výsadek, aeromobilních součástí v hloubce vlastní sestavy,
- přeskupení sil a prostředků,
- vedení protiúderu (protiútok),
- přechod do protiútočné operace,
- ničení obklíčeného nepřítele v týlu vlastních vojsk,
- zasažení operační manévrovací skupiny v obraně,
- vysazení vzdusných výsadek, úderných výsadekových útvarů a jednotek,
- vyproštění (spojení se) s vojsky, která mohou vést boj v obklíčení před čarou dotyku.

Hlavním a rozhodujícím smyslem manévru silami a prostředky z hloubky vlastní sestavy je zasadit vojska a uskutečnit úder ke zničení nepřítele, který se vklíní do naší obrany. Protože ve třetím období útoku již mohl ztratit iniciativu změnou situace a poměrů sil, organizuje obranu zejména na udržení dosaženého prostoru. Proto zaujímání obrany nepřítelem je potřebné tímto meněvrem znemožnit. Lze toho dosáhnout rychlými protiúdermi druhých sledů, které vytvářejí vhodné podmínky pro rozhodný protiútok a manévr palbou. Oprávněnost dnes již vžitě difference protiútočné a protiúderu je zřejmá. Z hlediska organizace a zabezpečení uplatnění manévru z hloubky je pro oba pojmy význam manévru stejně důležitý, protože jde o aktivní pojetí plnění úkolu v obraně, avšak s rozdílnými cíli.

Protiúder – operačního významu vedou druhé sledy s cílem zničení nepřítele, který se vklíní do obrany, a obnovení původního postavení na státní hranici, nebo s původním předním okrajem obrany, s novým předním okrajem vytvořeným protiúderem na čáře některého zákopu či postavení původního systému obrany. Úspěšným zakončením protiúderu jsou zpravidla splněny cíle obranné operace.

Protiútok – operačně strategického významu vedou vojska operačně strategických záloh a řídí jej hlavní velitel na válčišti s cílem převzetí iniciativy na válčišti. Úspěchu protiútočné využívají a připojují se k němu volné síly – svazky (svazy) prvního sledu.

Při stanovení nejvýhodnějšího způsobu použití sil a prostředků k odrazení nepřátelské agrese je zapotřebí věnovat pozornost otázkám přípravy a vedení obranných operací různého rozsahu. Přitom je nutné správně chápat jejich cíl a vyústění k vytvoření podmínek pro protiútok, který nebude zřejmě v operačně strategickém měřítku na jednotlivých směrech zahajován současně, ale v závislosti na vývoji situace a výsledcích dosažených vedením obranné operace. To ovlivní přípravu, zahájení a vykonání manévru z hloubky.

Rozdíl mezi protiútokem a protiúderem je zcela zřejmý, avšak není problémem hlavním. Hlavní otázkou je, za jakých podmínek, situace a kterým stupněm velení protiúder (protiútok) provádět. V zásadě je třeba manévr k protiúderu uskutečňo-

vat jenom v takových případech, kdy se podaří vytvořit výhodný poměr sil, jakož i zajistit jeho vhodnou účelnost v rámci vývoje situace na válčišti. Mám za to, že pro příště by mělo pravděpodobně platit, že kromě souhlasu k přípravě a vedení protiúderu, upřesní nadřízený velitelský orgán také úkol, např. k protiúderu druhým sledem frontu, hlavní velitel na válčišti. To proto, že vedení obranné operace za určitých okolností nevyžaduje uskutečnění protiúderu. Tak tomu bylo ve vhodné zvolené a poučné situaci v rámci frontového velitelsko-štábního cvičení Dukla-88. Je to důsledek změny charakteru operace k odražení napadení nepřítele. **Nový princip vyžaduje, aby na směru hlavního úderu druhé sledy a zálohy svazů zasazovaly síly a prostředky především k zesílení rozhodného protiútku v rámci přechodu do protiútočné operace na válčišti.**

Protiútok i protiúder uplatňují manévry silami a prostředky z hloubky vlastní sestavy, který se uskutečňuje nejčastěji těmito **formami**:

● **při protiúderu:**

- částí sil a prostředků na poutacím směru, zasazení protiúderného uskupení k úderu do boku (boků) nepřítele,
- spojení vstřicných úderů hlavních sil do boku a týlu,
- spojení vstřicných úderů částí sil na čelní uskupení nepřítele s údery hlavních sil do jednoho boku hlavních sil,
- využití mezer v sestavě nepřítele (po úderech jadernými a konvenčními zbraněmi),
- úder hlavních sil do týlu nepřítele ve spojení s krycí činností částí sil z boku a čela,
- ničení obklíčeného nepřítele údery na sbíhavých směrech s čelním poutáním,

● **při přechodu do protiútku:**

- roztínavé čelní údery na jednom nebo několika nejkratších směrech s cílem rozdělit hlavní síly nepřítele a zničit je po částech,
- využití mezer v sestavě nepřítele po úderech konvenčními (jadernými) zbraněmi,
- částí sil na poutacím směru a úder hlavních sil z hloubky vlastní sestavy na hlavní uskupení nepřítele,
- spojení vstřicných úderů částí sil do boku s údery hlavních sil proti hlavnímu uskupení nepřítele (mnohdy i čelně),
- úder hlavních sil a prostředků do týlu se zasazením operačních manévrovacích skupin a vysazení úderných výsadkových útvarů, jednotek a vzdušných výsadků různého určení,
- průlom obrany nepřítele s palebnou přípravou a údery vojsk do boku a týlu s následujícím rozvinutím útoku do hloubky,
- pronásledování nepřítele s využitím mezer k vyjití do týlu jeho hlavních sil a k ovládnutí prostorů a objektů v hloubce za širokého využití operačních manévrovacích skupin a vzdušných výsadků.

Při přechodu k aktivní činnosti v obraně mohou být využity i stejné formy manévru. Vždy je však potřebné vyjít z konkrétní situace, poměrů sil, zámyslu plnění úkolu, množství vlastních vojsk a činnosti nepřítele. Manévry vojsky má přitom nezastupitelnou úlohu. To svědčí o potřebě získat nové poznatky, které mohou ovlivnit jeho efektivní uplatnění.

Pro splnění cílů obranné operace má rozhodující význam protiúder. Základem kvality manévru při jeho realizaci je rychlé provedení a překvapení, kterého dosahujeme správnou dobou vyražení. Přitom je nezbytné zvažovat vzniklou situaci a možnost její změny do zahájení protiúderu, vzdálenosti prostorů rozmístění vševojskových svazků od čáry přechodu ke zteči, dobu potřebnou na přípravu bojové techniky, zbraní, lidí atd.

Při protiúderu platí zásady, že úspěch bude mít tehdy, podaří-li se v co nejkratším čase shromáždit nezbytné informace, přijmout rozhodnutí, stanovit úkoly, organizovat součinnost vojsk, připravit a uskutečnit rozhodné údery na nepřátelské objekty prvního pořadí, včas přisunout a zasadit volné síly z hloubky.

Aby bylo možné v každém konkrétním případě stanovit zdůvodněné kvalitativní a kvantitativní požadavky na manévr protiúderného (protiútočného) uskupení, je nezbytná podrobná analýza, ze které můžeme vyvodit potřebné podklady. Rozhodující úlohu přitom mají kalkulace a propočty, o kterých se zmíním v dalším článku.